

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Darko Friš, Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871-1924,
Mohorjeva družba Celovec - Ljubljana -
Dunaj 1995, Knjižna zbirka: Celovski
rokopisi 1, Celovec 1995, 417 strani

Mohorjeva družba v Celovcu se je odločila za izdajanje nove knjižne serije z naslovom Celovski rokopisi. Kot prvo knjigo iz te zbirke je izbrala monografijo Ameriški Slovenci in katoliška cerkev avtorja Darka Friša.

Avtor Darko Friš je znan po preučevanju problema izseljevanja prebivalstva s slovenskega ozemlja, življenja in dela slovenskih priseljencev v Ameriki s poudarkom na delovanju slovenske katoliške cerkve v novi domovini in še po preučevanju političnega katolicizma na Slovenskem pred prvo svetovno vojno.

To problematiko je avtor do sedaj obdeloval tudi že v t.i. "arhivskih publikacijah" in to v publikacijah Arhivskega društva Slovenije v seriji Objave arhivskih virov ali na kratko Viri. V Virih št. 3 (Ljubljana 1990) je kot soavtor objavil članek Slovensko izseljenišтво, v Virih št. 6 (Ljubljana 1993) pa je kot

avtor celotne publikacije predstavil korespondenco časnikarja in hkrati patra frančiškana Kazimirja Zakrajška, O. F. M. v letih od 1907 do 1928.

Monografija *Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871-1924* je nastala na podlagi raziskovanja arhivskega gradiva iz Frančiškanskega provincialnega arhiva v Ljubljani, Nadškofijskega arhiva Ljubljana, Škofijskega arhiva Maribor, nadškofijskih arhivov v Chicagu in v New Yorku, škofijskega arhiva v Clevelandu, arhiva kustodije sv. Križa v Lemontu in župnijskih arhivov sv. Štefana v Chicagu, sv. Cirila v New Yorku in sv. Jurija v South Chicagu. Pri objavi so bili upoštevani tudi časopisi in časniki v domovini: *Slovenec*, *Domoljub*, *Slovenski gospodar*, *Zgodnja Danica* in *Kmetijske in rokodelske novice*. Kot tuji izseljeniški pa so hili pregledani: *Amerikanski Slovenec*, *Glas naroda*, *Glasilo K. S. K. Jednote*, *Ave Maria*, *Novi svet* in *glasilo župnije sv. Štefana iz Chicaga*.

Monografija je nadgradnja avtorjeve magistrske naloge z naslovom *Razvoj slovenske katoliške cerkve v ZDA od srede 19. stoletja do druge svetovne vojne*, ki jo je avtor uspešno zagovarjal marca 1992 na zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in hkrati tudi dopolnjena in v knjižno obliko predelana doktorska disertacija, ki jo je avtor ravno tako uspešno obranil februarja 1995 na zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Delo je razdeljeno na dva tematska sklopa. V prvem delu je podano stališče slovenske katoliške cerkve in njeni pogledi glede množičnega izseljevanja Slovencev v sedemdesetih letih 19. in dvajsetih letih 20. stoletja v Severno Ameriko, saj se je v tem času zaradi težkih ekonomskih razmer v domovini izselila skoraj tretjina slovenskega aktivnega prebivalstva.

Slovenska katoliška cerkev je kot del svetovne cerkve zagovarjala tako opredelitev, kot jo je narekoval njen center iz Vatikana. Le-ta je trdil, da izseljeništvu vodi v pogubo in da je dovolj osnovnih sredstev za skromno preživetje doma. Ker pa se vseh izseljencev le ni dalo prepričati, jim je bilo treba pomagati v novi domovini. Zato so bili že v domovini osnovani izseljeniški odseki pri cerkvenih društvih in bratovščinah, ki so bodoče izseljence pripravili za včlanitev v obstoječe organizacije v Novem svetu oziroma za ustanavljanje novih v novi domovini z osnovnim namenom seveda, ohraniti vero.

Drugi del prikazuje najprej splošni pregled zgodovine cerkve in verskih skupnosti v Ameriki in nato delovanje slovenske katoliške cerkve med slovenskimi izseljenci v Združenih državah Amerike. Ta je morala upoštevati stališča Vatikana in ameriškega cerkvenega vrha, saj je ta dovoljeval le ustanavljanje tipično ameriških etničnih župnij, ki so bile nosilec ne samo verske dejavnosti, ampak so se ukvarjale tudi z bratskimi podpornimi organizacijami, s katoliškimi društvi in bratovščinami, z izdajanjem svojih časnikov in z omogočanjem pouka otrok v župnijskih osnovnih šolah. Slovenske župnije so bile ustanovljene le v

večjih slovenskih naselbinah, medtem ko so slovenske katoliške organizacije in društva delovala po skoraj celotnem ozemlju Severne Amerike, ki kljub močnemu ameriškemu "talilnemu loncu" delujejo v veliki večini še danes.

Monografija *Ameriški Slovenci in katoliška cerkev 1871-1924* je nastala na podlagi virov in zato so navedeni še viri in literatura s seznamom slikovnega in arhivskega gradiva. Za lažje iskanje določenih podatkov je dodan še indeks osebnih in krajevnih imen. Ker je velika večina virov za to delo ohranjenih v Ameriki, bo zanimiva tudi za naše izseljence, in ker vsi jezika svojih prednikov ne obvladajo dovolj dobro, je dodan še povzetek v angleščini, ki pa daje monografiji še dodatno težo, saj se s tem krog njenih hralcev še poveča.

Gašper Šmid

Slovenska kronika XX. stoletja
(več avtorjev; uredila Marjan Drnovšek, Drago Bajt); knj. 1: 1900-1941.
Ljubljana: Nova revija, 1995, 457 strani

Konec septembra 1995 je komaj leto in pol od rojstva zamislila zajetna prva knjiga Slovenske kronike XX. stoletja, ki obsega obdobje od 1900 do 1941. Knjiga je del obsežnega projekta tovrstnih izdaj Nove revije, katerega začetek je pomenila, kot je dejal na predstavitvi 1. knjige kronike direktor Nove revije Niko Grafenauer, 57. številka Nove revije, nadaljeval pa se bo s slovensko kroniko preteklih stoletij, ki bo segala nazaj "do Venetov". Že do konca letošnjega leta naj bi bila pred nami 2. knjiga Slovenske kronike XX. stoletja, ki bo zajemala čas od začetka 2. svetovne vojne na naših tleh do danes, in bo sestavljala skupaj s 1. knjigo zaokroženo celoto.

Prva knjiga vsebuje 381 kronološko razvrščenih, eno do dve strani dolgih besedil, ki jih je napisalo 20 avtorjev. Besedila so združena v štiri poglavja, ki so jih vsebinsko koncipirali uredniki poglavij (1900-1914 Janez Cvirn, 1914-1918 Petra Svoljšak, 1918-1929 Jurij Perovšek in 1929-1941 Egon Pelikan); vsi štirje sodelujejo tudi kot pisci besedil. Koordinacija in organizacija po strokovni plati na najvišji ravni pa je bila v rokah Marjana Drnovška, ki je prav tako napisal več besedil.

Ob listanju po kroniki se vsiljuje misel, da je bilo osnovno vodilo njenih idejnih snovalec predvsem to, da ne sme manjkati nobeno področje iz življenja Slovencev v 20. stoletju, in ne toliko "kronika", ki je po pomenu besede vezana na kronološki opis dogodkov (z možnostjo opisa njihove predzgodovine in posledic). Zato je poleg poglavij iz politične zgodovine veliko člankov posvečenih socialnim in nacionalnim